

Julistava ”työpaikkakiusaaja” paljastaa

J.P. ROOS

Kun tartuin Päivi Istalan kirjaan, luulin, että kyseessä oli taas yksi radiota koskeva muistelu. Olin väärässä. Päivi Istala on kirjoittanut ihan oikean ja hyvin eloisan omaelämäkerran. Usein puhutaan siitä, että elämäkerrat ovat ongelmallisia, koska ihmisen elämä ei ole mikään kokonainen tarina, vaan se koostuu melko irrallisista ja satunnaisista palasista. Itse olen kokeillut erilaisten elämäkerrallisten teemojen uloskirjoittamista; olen kirjoittanut tähän mennessä muun muassa liikuntaelämäkerran, lapsielämäkerran, kolutuselämäkerran, autoelämäkerran ja rakkauselämäkerran. Ne ovat itse asiassa melko lailla riippumattomia toisistaan.

Istalan kirja koostuu seuraavista erilliselämäkerroista: lapsuuskertomuksesta, työelämäkerrasta, ihmissuhde- ja perhe-elämäkerrasta sekä alkoholielämäkerrasta. Tämän lisäksi siinä maksetaan erityisesti Yleen mutta myös Teatterikorkeakouluun liittyviä kalavelkoja. Istala kertoo erittäin raadollisesti ja –muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta – nimien kera Yleisradion kauheuksista ja legendaarisesta Teatterikorkeakoulun ohjaaja-/dramaturgikursista. Jos kirjan anti täytyy tiivistää, se olisi seuraava: maalta muuttanut, erittäin huonolla itsetunnolla varustettu, herkästi häpeään vajoava, spontaani ja vähän tosikkomainen alkoholisti-isän tytär joka haaveilee teatteriurasta, päätyy melko masentavan teatteriuran jälkeen Yleisradioon töihin, kokee onnetoman avioliiton alkoholistinäyt-

telijän kanssa ja alkoholisoituu itsekin, mutta toipuu 1980-luvun lopulla.

Huonosta itsetunnosta hän ei ole päässyt vieläkään, ja huumorintaju on suhteellisen vähissä. Kirjassa on hieman turhan monta kiitosta ihmisille, jotka ovat joskus maininneet Päivi Istalan myönteisessä valossa. Toisaalta positiivisuus on sympaatista, varsinkin jos on vaikkapa joutunut lukemaan Jörn Donnerin *Mammuttia*.

Kirjassa on myös kaikenlaista ”pikkunipottamista”. Istala nostaa suuren jutun siitä, että radion musiikkipäällikkö on ohjelmassa puhunut ”Pentti Mustapäästä”. Tosin musiikkipäällikön puolustus: ”Ei sitä kysyty työhönottohaastattelussa” on kyllä timanttia! Eikä Istala kestä ”niinkutusta” tai ”totanoin-ihmisiä”, vaikka he olisivat kuinka kiinnostavia tahansa. Eikä ässävikoja. Hän on pistänyt kirjaan myös pitkän listan Ylessä kuulua virheellistä ääntämistä.

Istala tunnetaan kai parhaiten kahdesta asiasta: Ristiveto-ohjelmasta (ja sen lopettamisesta) 1970-luvun alussa ja Naisten tunti -ohjelmasta 1990-luvulla. Itse kuului Naisten tunnin melko säännöllisiin kuuluijoihin, vaikka en ollutkaan mikään suuri fani. Erityisesti pitkät naisten illat olivat formaatti, jota kannatan lämpimästi, ja on todella kulttuuriskandaali, että Yle Puheella ei ole mahdollisuutta niihin nykyään (siitä on tullut lähinnä urheiluradio iltaisin). Naisten iltoja vaivasi kuitenkin sama ongelma kuin monia muitakin pitempiä lähetyk-

Päivi Istala
Ristivetoa
Siltala, 2012

siä: toimittajat eivät luota siihen, että vieraat pärjäävät, ja kutsuvat niihin aivan liikaa väkeä, tekevät erilaisia inserttejä ja jakavat ohjelma-ajan niin monien eri teemojen kesken, että loppujen lopuksi millekään osuudelle ei jää kunnolla aikaa ja kutsutut asiantuntijat jäävät pelkiksi sivustaseuraajiksi. Pääosassa oli tietenkin Päivi Istala, joka puhui paljon (eli niin kuin hänen myllyhoitajansa sattuvasti sanoi ”salal-lee puhumalla”) ja touhusi muutenkin hiukan liikaa. Olihan se vähän tosikkomaista paatosta paikoittain, mihin kirja antaa selityksen.

Kirja myös antaa minulle selityksen siitä, miksi Istala on aina ollut erilainen toimittaja. Hän ei ole mikään journalisti siinä mielessä, että hän haluaisi välittää tietoa, tehdä ymmärrettäväksi ja kertoa mitä on tapahtunut. Hän oli ensisijaisesti julistava journalisti, jolla on agenda (jolla on ”poleeminen ja haastava tyyli”): ensin kulttuuriradikalismi, sitten naisten asema. Kummassakin tapauksessa hänen julistava otteensa ei ihan sopinut välineeseen, vaikka hän olikin erittäin ahkera ja tunnollinen. Nykyään hän kyllä tällaisia julistavia journalisteja on pilvin pimein.

Se täytyy kateudella sanoa, että Istala on päässyt läheltä seuraamaan monia 1960- ja 1970-lukujen ikonisia tapahtumia ja miljöitä: Ylioppilasteatteria, Reporadiota, Kekkonen ”lastenkutsuja”. Hän osallistui niil-

le ikimuistoisille kutsuille, joissa Sylvi oli vielä mukana ja joissa Otto Donner lauloi Laulun taantumuksesta. (Olisipa ollut siellä mukana, mutta en päässyt, kun olin käyttäytynyt huonosti Lahden kirjailijaseminaarissa.)

Päivi Istalan kohdalla mukana kuitenkin on jonkinlainen jatkuva positiivinen innostus ja mustavalkoisuus: on vain ihania ja suurenmoisia haastateltavia ja sitten tosi ikävää porukkaa. Joitakin mukavia ihmisiä joilla on väärät mielipiteet sentään löytyy. Vähemmän niitä, jotka ovat ikäviä, mutta joilla on oikeat mielipiteet (paitsi aivan lähipiirissä?). Mustavalkoisuus on ollut kaiketi Istalan tavaramerkki alusta alkaen, joskin hän ajattelee itse päässeensä siitä eroon.

Istalan henkilögalleria on hyvin laaja, lopun henkilöluettelo on painettu pienellä neljälle palstalle, mutta se kattaa silti viisi sivua. Tämän lisäksi tulevat nimeltä mainitsemattomat pikku pahikset ja muuttamat ihmissuhteet, jotka mainitaan vain etukirjaimella.

Tunnustan, että en ole mikään feminismiin intomielinen kannattaja, vaikka kannatankin sukupuolten todellista tasa-arvoa. Lähdin siitä tosiasista, että sukupuolet ovat keskimäärin erilaisia ja on sekä naisia, jotka ovat hyviä jätkeä, että miehiä, joilla riittää empatiaa ja sosiaalisia kykyjä. Tätä nykyä vain on niin, että miehillä menee monissa asioissa huonommin. Istalan oma elämä on tästä hyvä esimerkki. Hän rakastui näyttelijään, joka oli aluksi menestyvä, mutta joka nopeasti sortui viinaan ja vastoinkäymisiin, joista pääosa johtui siitä, että hän oli mies (esimerkiksi armeijassa koettu onnettomuus). Mies on ollut jo pitkään kuolleena,

kun taas Istala on kirjan perusteella toipunut ja aktiivinen – kaikista vastoinkäymisistä huolimatta. Toisaalta mies oli humalassa kohtuullisen väkivaltaisen, joten Istalalla oli omia kokemuksia perheväkivallasta, mikä tekee ymmärrettävämmäksi hänen päätöksensä naisten tunneilla. Hän jakoi monen naisen kanssa saman kohtalon siitä, että pysyi todella huonossa parisuhteessa pitkään ja antoi sen vetää itsensä myös pohjamutiin. Silti on tosiasia, että naiset elävät pitempään, varsinkin koulutetut naiset, pärjäävät kouluissa ja yliopistoissa paremmin ja ovat empaattisempia ja tunne-elämältään monipuolisempia ja ilmaisukykyisempiä kuin miehet. Aivan kuten Päivi Istala, useimpiin miehiin verrattuna.

Yksi asia, joka minulle valkeni lukemisen aikana, on se, miksi naisiin suhtaudutaan työpaikoilla eri tavoin kuin miehiin. Tästähän on empiiristä näyttöä: naiset, jotka arvostelivat ja panevat hanttiin ja sanovat ei, saavat niuhottajan maineen, kun taas vastaavasti käyttäytyville miehille annetaan heidän hankaluutensa anteeksi. Olen itse esimiehenä todennut saman. Minun on ollut paljon helpompi sietää, ymmärtää ja suosia hankalia miehiä kuin hankalia naisia. Ihanteellinen naisalainen tai kollega on ollut sellainen, joka tekee työt, ei valita, on aina positiivinen ja enemmän tai vähemmän innostunut. Se, joka keksii, miten tämän vinouman voisi korjata, lisää merkittävästi tasa-arvoa työpaikoilla, varsinkin johtotehtävien suhteen. Istalakin olisi ansainnut päästä johtajaksi, mutta kun oli hankala nainen, niin ei päässyt.

Toisaalta kyllä Istalan huono-

jen ja epäkelvojen pomojen listassa on aika monta naista, joskaan esimerkiksi Ylen johtajana ei Hella Wuolijoen jälkeen naisia ole ollut, vain jatkuvasti surkeneva kaarti miehiä. Mutta näissä ikävissä pikkupomoissa on aika monta nimellä mainittua naista.

Istala on selvästi ollut ainakin kokeneena vanhana työntekijänä (jota ei koskaan ylenetty johtotehtäviin, mikä oli todella vääryys ottaen huomioon, että hänellä oli pitkä johtajakokemus Kemin kaupunginteatterista) se, joka on pannut hanttiin, arvostellut ja kiuikutellut. On tosi hauskaa lukea Istalan itseironisia kertomuksia siitä, kuinka hän on raivonnut erilaisille johtajille tai yrittänyt puhua näille järkeä päähän, kun he ovat pelanneet tietokoneensa kanssa. Kuvaus 2000-luvun kehityskeskustelusta, jossa Istalaa syytettiin työpaikkakiusaajaksi ilmeisesti juuri sen takia, että hän oli esittänyt kriittisiä puheenvuoroja erilaisista organisaatiouudistuksista, on kyllä aivan tolkkuttoman hauska (näin jälkepäin, ei varmaan kokemuksena): ”sinä olet rasitettava ihminen (...) sinä rajoitat muiden ihmisten olemista täällä. Sinun puheesi, eleesi ja toimintasi ovat sellaisia, että ne aiheuttavat ihmisille pahaa oloa. (...) Itse asiassa olet työpaikkakiusaaja”. Tästäkään ei tullut oikeusjuttua, ei edes Ilta-Sanomien lööppiä, vaikka olisi pitänyt.

Toinen herkullinen yksityiskohta on Istalan raivokohtaus Teatterikorkeakoulun kurssin tapaamisessa. Hän kokee tullessa kiusatuksi ja ymmärtää, että hänen kurssikaverinsa ovat alun perinkin harjoittaneet koulukiusaamista sekä suoraan (tekemällä inhottavia kepposia, joista pahin oli Jussi Hel-

misen tekeytyminen kuolleeksi kurssitoverin asunnossa) että jättämällä hänet yksinkertaisesti huomiotta. Kiinnostavaa on, että kai lähes koko porukka Istalaa lukuunottamatta oli ollut SKP:n jäseniä. Mutta Istala on se, joka vielä muistetaan tolkuttomasta radikalismistaan.

Tämän legendaarisen kurssin jäseniä olivat Raija Sinikka Rantala, Ritva Holmberg, Ilkka Kylävaara, Jussi Helminen, Timo Kallinen, Tiina Suhonen ja Päivi Istala. Olen lukenut Kylävaaran muisteluksia samasta kursista, ja täytyy sanoa, että Raija-Sinikka Rantalasta on piirtnyt minulle aika hirveä kuva. Sitä vihan ja inhon määrää, jota nämä ihmiset ehkä jo silloin, mutta ainakin myöhemmin, tunsivat toisiaan kohtaan, on vaikea kuvata tai ymmärtää. Raija-Sinikka Rantala on tässä jonkinlainen itseoikeutettu pahis, joka on toisaalta kuitenkin pärjännyt heistä ehdottomasti parhaiten. Miksi? Mahdottoman luonteensa takia? Pyrkyryyden ja muiden ylikävelemisen ansiosta? Vai ovatko muut vain kateellisia?

Jotenkin on kuitenkin tunnusomaista se, että siis vasta tässä kurssin 30-vuotistilaisuudessa Istalalle paljastui – välähdyksenomaisesti – että hän oli ollut kurssin kiusaamisen kohde, vähätelty ja syrjitty ja antanut se tapahtua.

Kirja alkaa muuten hurjalla virheellä: Istala kertoo, kuinka amerikkalaiset pakenivat liittolaistensa kanssa helikoptereilla Hanoiin lentokentältä. Paikka oli tietysti Saigon, nykyinen Ho Chi Minhin kaupunki. Itsellänikin tuo kuva, jossa ihmiset

roikkuivat helikopterin jalaksissa, on silmän verkkokalvolla vieläkin. Kysyin asiaa. Teksti oli kuulemma läpäissyt lukuisten lukijoiden suodattimen kenekään huomaamatta sitä.

Istalan avioliiton ja alkoholismin kuvaus on rankkaa tekstiä. Hän on käynyt läpi rajuja vaiheita elämässään. Voi myös sanoa, että vastoinkäymiset ovat jalostaneet häntä, joskaan eivät ehkä hirveästi opettaneet. Hänelle ei riitä yksi alkoholi-ongelmainen miessuhde, vaan niistä tulee useampia, tosikkomaisuus ja vastarannan kiiskeys ei yhtään laannu. Ja toisaaltahan hän on tietysti aivan liian kiltti ja helposti hyväksikäytettävä. Uskomattomin on vaihe, jossa hän joutuu vielä eronneena miehensä hoitajaksi.

Kuten sanottu kirjassa on melko isossa osassa välienselvittely nykyisen Ylen kanssa. Ylen organsiaatiouudistusten ja turhan kehittämisen ja säästöjen kausi alkoi joskus 1990-luvulla. Pohjanoteerauksia olivat Istalan mielestä toisaalta Seppo Härkösen kausi radiojohtajana ja toisaalta uusin kanavauudistus, jonka alta Istala pääsi onnekseen pois. Härkösen aikaansaamat mullistukset – tilaaja-tuottajamalli, tuotannon ja jakelun eriyttäminen, uusi kanavaprofilointi, nokialaiset ”osaimiskeskukset” – olivat Istalan mielestä tuhoisia.

Tilanne on täysin sama kuin yliopistolla, omassa työpaikassani: itse työ on antoisaa ja sen kokee tärkeäksi, mutta kaikkien ympärille kehkeytynyt hirveys raivostuttaa entistä enem-

män. Istalan sanoin: ”miksi ihmisen kestää ymmärtämättömät ja epäkelvot päälliköt, huonon kohtelun, loputtomat organsiaatiouudistukset, takavuosien poliittiset kähminnit, viime aikojen muutospaineet. Ensimmäisen vuoksi, että työ on niin ihanaa, palkitsevaa ja antoisaa (...) Toinen tärkeä syy on, että Yleisradio on joka tapauksessa maan paras viestintäyhtiö.” Kun työ on itsessään tarpeeksi kiinnostavaa ja arvostettua, niin työntekijöitä voi pompotella vaikka kuinka!

Kirjassa on paljon hauskoja, joskus melko piikikkäitäkin henkilökuvia, joissa Ylen toimittajia ja johtoa kuvataan. Mielenkiintoinen on esimerkiksi Heikki Peltosta koskeva. Peltonen kuvataan jonkinlaisena harmaana eminenssinä ja taustavaikuttajana, joka eläkkeelle lähtönsä jälkeenkin on onnistunut nappaamaan itselleen hienon ”slotin” kahdesti viikossa tehtävän ohjelman pääsiintyjänä. Istalallekin olisi sellaisen suonut.

Kaiken kaikkiaan: Istalan kirja on ainakin samat ajat kokeneelle imaiseva lukukokemus ja myös opettavainen. Kun suomalaiset saataisiin viinan kohtuukuluttajiksi, kun heillä on pieniä lapsia, ja vielä kannustamaan lapsiaan niin, että näillä on terve itsetunto, niin meillä olisi asiat paljon paremmin. Näitä lapsuuden kokemusten kautta erilaisten nöyryytysten ja häpeäntunteiden parissa kärvisteleviä ihmisiä on tässä maassa pilvin pimein. Onneksi heistä alkaa olla myös riittävästi dokumentaatiota – kuten tämä mainio kirja.